

## Korreferat:

Windl, Helmut:

## Die frühbronzezeitliche Wallanlage auf dem Michelberg, KG. Haselbach, p. B. Korneuburg, NÖ.

Der Michelberg, eine 408 m hohe Kalkklippe nördlich von Stockerau mit einem Gipfelplateau von 70 mal 50 m hat schon früh archäologisches Interesse erweckt. Der Wiener Universitätsprofessor Thomas Ebendorfer von Haselbach (1387–1464) erzählt in seinem *Chronicon Austriacum* von mächtigen Mauern und den Funden tönerner Gefäße und goldener Fibeln auf dem Michelberg. In der österreichischen Urgeschichtsforschung wurde generell die Hypothese vertreten, der Michelberg habe den hallstattzeitlichen Fürstensitz getragen, dem die Grabhügel von Großmugl, Niederhollabrunn und Niederfellabrunn zuzuordnen seien. Außerdem vermutete man eine römische Militärstation aus der Zeit der Markomannenkriege mit Sichtverbindung zum Limes und zum Oberleiserberg. Bei einer Grabung Th. Deimels mit Schülern des Stockerauer Gymnasiums vor 1912 am südwestlichen Plateaurand wurden Tonscherben gefunden, von denen O. Menghin einige der Mönitzer Kultur zurechnete, während Nowalsky de Lilia andere für römisch erklärte. Aufgrund der Form des Gipfelplateaus und des darunter umlaufenden teilweise oberflächlich noch sichtbaren Walles wird die Anlage von L. Franz und H. Schad'n den mittelalterlichen Hausbergen zugerechnet.<sup>1</sup> Zwei Kirchenbauten auf

dem Plateau sind historisch belegt. Heute befindet sich hier eine Kapelle.

Bei Grabungen von 1981 bis 1983 wurden einerseits Sonden auf dem Plateau angelegt, andererseits im Westen und Südosten Schnitte vom Plateaurand über den Hang.<sup>2</sup> Die Schnitte zeigten eine teilweise artifiziell durch Aufbringen von Steinen zugerichtete Plateaukante, darunter einen aus dem Felsen herausgehauenen Spitzgraben von ca. im Tiefe, davor einen aus Steinen aufgeschütteten, stark verschliffenen Wall und möglicherweise einen weiteren sehr seichten Graben. Im Osten reichen die Abbauspuren eines aufgelassenen Steinbruches bis an den Plateaurand heran. Wenn auch hier Wall und Graben existierten, so sind sie dem Abbau zum Opfer gefallen. Es läßt sich daher nicht mehr mit Sicherheit feststellen, ob wir einen Ring- oder einen Abschnittswall vor uns haben. Sowohl aus der Wallaufschüttung, als auch aus den unteren Grabenschichten liegt ausschließlich frühbronzezeitliche Keramik vor. Auch der Plateaurand erbrachte frühbronzezeitliche Scherben, darunter eine fast vollständig erhaltene "Steckdose". Das Plateau selbst ist mit einer dünnen Humusschicht bedeckt, die neben frühbronzezeitlichen Funden auch solche der Urnenfelderkultur, der Latènezeit und des 10. Jhs. n. Chr. führt.

## Anmerkungen:

<sup>1</sup> Hans P. Schad'n, Die Hausberge und verwandten Wehranlagen in Niederösterreich, *Prähistorische Forschungen* 3, 1953.

<sup>2</sup> FÖ. 22, 1983, s. 240.

Trnka, Gerhard:

### Korabronzkori erődítések Kelet-Ausztriában

Az előadás áttekintést nyújt Alsó-Ausztria korabronzkori erődítéseiről (a többi K-ausztriai tartományból ilyen létesítmények eddig sajnos nem ismertek).

#### Allhartsberg—Türkenschanze

Terepnyúlvány árokkal leválasztva, belső oldalán a sánc még ma is eléri a 3 m-es magasságot. Keltezése: Věteřov-kultúra.

#### Böheimkirchen—Hochfeld

Kezdetben talán csak egy nyitott magaslati telep volt egy teraszon, amit utóbb talpas árokkal különítettek el, az utolsó fázisban pedig egy újabb árkot húztak, belső oldalán két periódusú sáncal. Nagysága 18 ha, belsejében településnyomok, fémműveségre utaló leletek igazolják a létesítmény jelentőségét. Keltezése: a Věteřov-kultúra középső és késői szakasza (böheimkircheni csoport).

#### Kollnbrunn

Kettős árokrendszerrel védett erődítés, az árkok keresztmetszete fordított trapéz formájú. A belső sánc nyomai már nem észlelhetők. Keltezése: aunjetitzi kultúra fiatalabb szakasza.

#### Michelberg

A hegy tetején körbefutó kettős, hegyes keresztmetszetű árok, a két árkot egy-egy belső sánc kíséri. Keltezése: aunjetitzi kultúra.

#### Oberleiserberg

Erődített magaslati telep, a messziről is jól látható hegy tetején. A plató ÉNy-i szélén késő- urnasíros és késő- császárkori erődítések alatt a mészkőbe vájt talpas árkot figyeltek meg. Keltezése: Věteřov-Kultúra.

#### Oberschoderlee—Hausberg

Egy dombtetőt kettős árok övez. A külső árok legnagyobb átmérője 112 m, a belsőé legfeljebb 58 m. A légifelvételen látható árok-megszakítások a külső árok három kapuját jelenthetik. Keltezése: aunjetitzi kultúra fiatalabb szakasza.

#### St. Andrä—Kumenberg

Egy természetes terephasadékba épített, paliszádárokkal elhatárolt település. Keltezése: Věteřov kultúra.

#### Stillfried—Ziegelei

Egy mára már megsemmisített lösz-teraszon egy fordított trapéz keresztmetszetű talpas árkot figyeltek meg. A létesítmény eredeti formája már nem határozható meg. Keltezése: aunjetitzi kultúra fiatalabb szakasza.

#### Stillfried—Auhagen

Egy fordított trapéz keresztmetszetű árokkal lehatárolt erődítés, a létesítményről további adatok nem állnak rendelkezésre. Keltezése: aunjetitzi kultúra fiatalabb szakasza.

Közép-Európában csak a korabronzkor késői szakaszában ill., a középsőbronzkorba való átmenet idején jelentek meg magaslatokon vagy különleges terepformákon az erődítmények. Tekintve, hogy ezek a természetes terepalakulathoz igazodnak, alapra- zuk gyakran szabálytalan. A későbronzkori nagy kiterjedésű erődített településekkel összehasonlítva viszonylag kicsinyek. A két időszak közé keltezhető középsőbronzkori erődítményeket vagy erődített településeket eddig nem ismerünk Ausztriából.

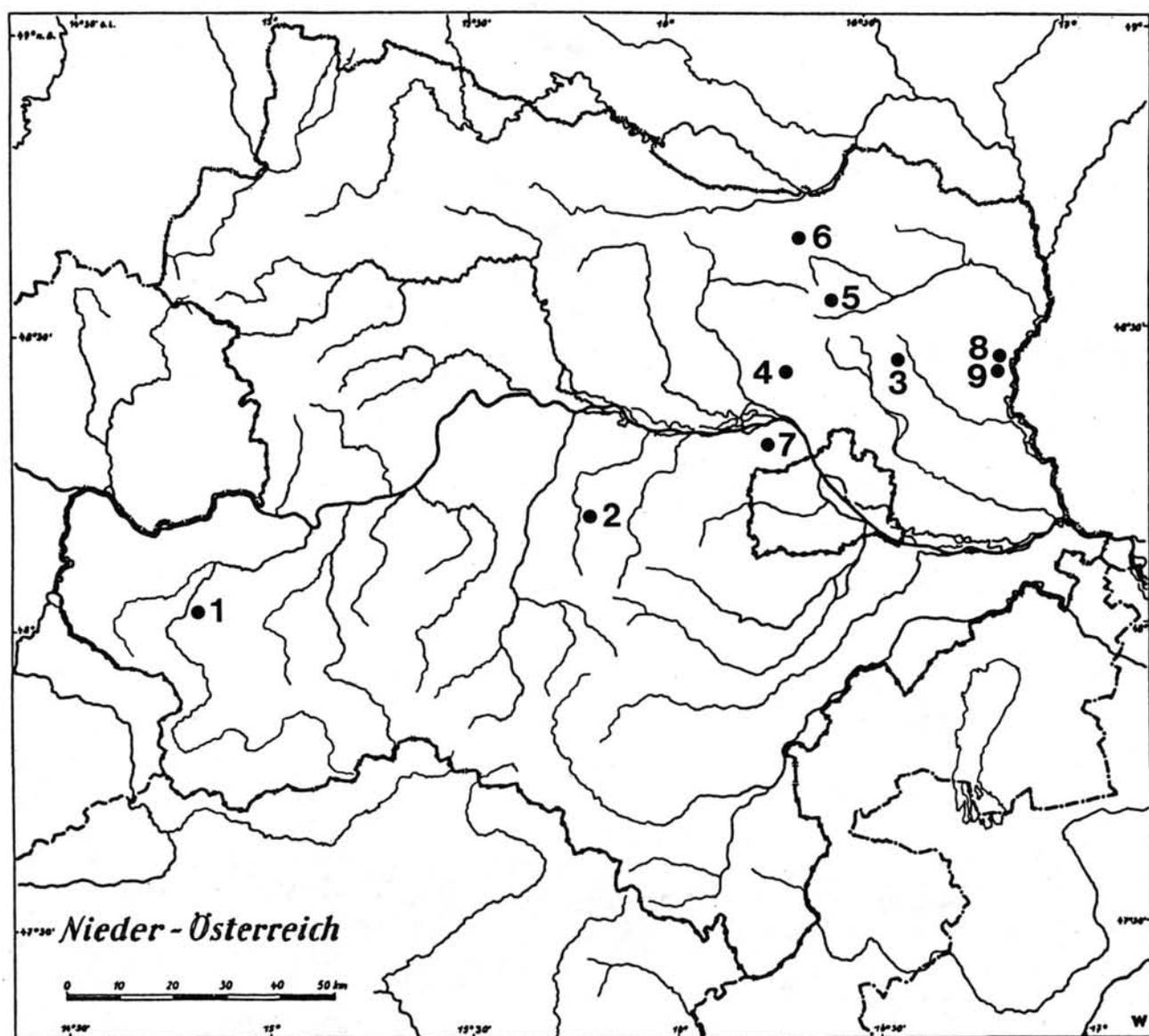


Abb. 1. Frühbronzezeitliche Befestigungen in Niederösterreich (1: Allhartsberg—„Türkenschanze“, 2: Böheimkirchen—„Hochfeld“, 3: Kollnbrunn, 4: Michelberg, 5: Oberleiserberg, 6: Oberschoderlee—„Hausberg“, 7: St. Andrä—„Kumenberg“, 8: Stillfried—„Ziegelei“, 9: Stillfried—„Auhagen“)

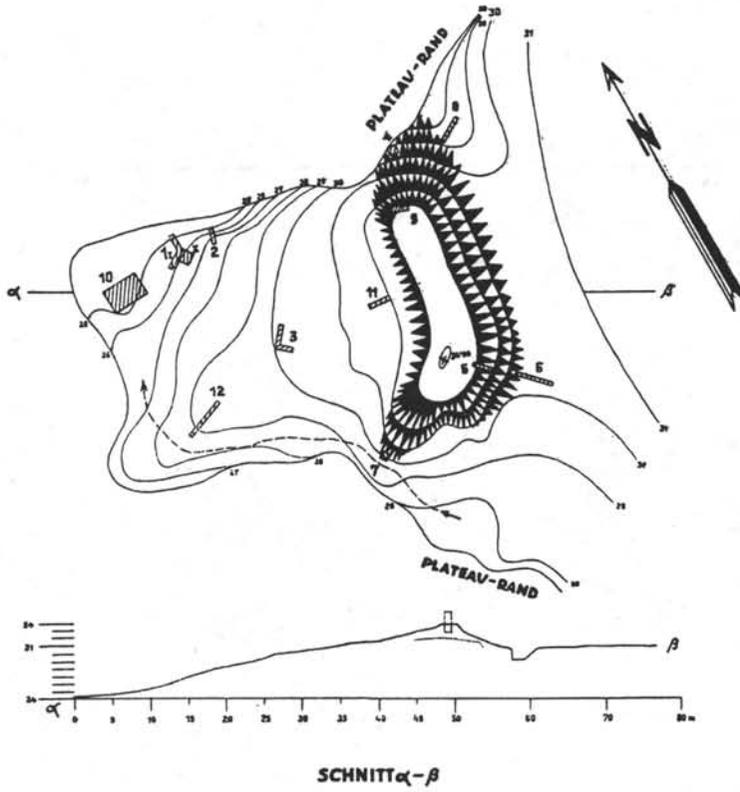


Abb. 2. Allhartsberg—,Türkenschanze" (nach Beninger — Mittmannsgruber 1955/56, Plan 2).



Abb. 3. Kollnbrunn (nach Nikitsch 1985, 322.).

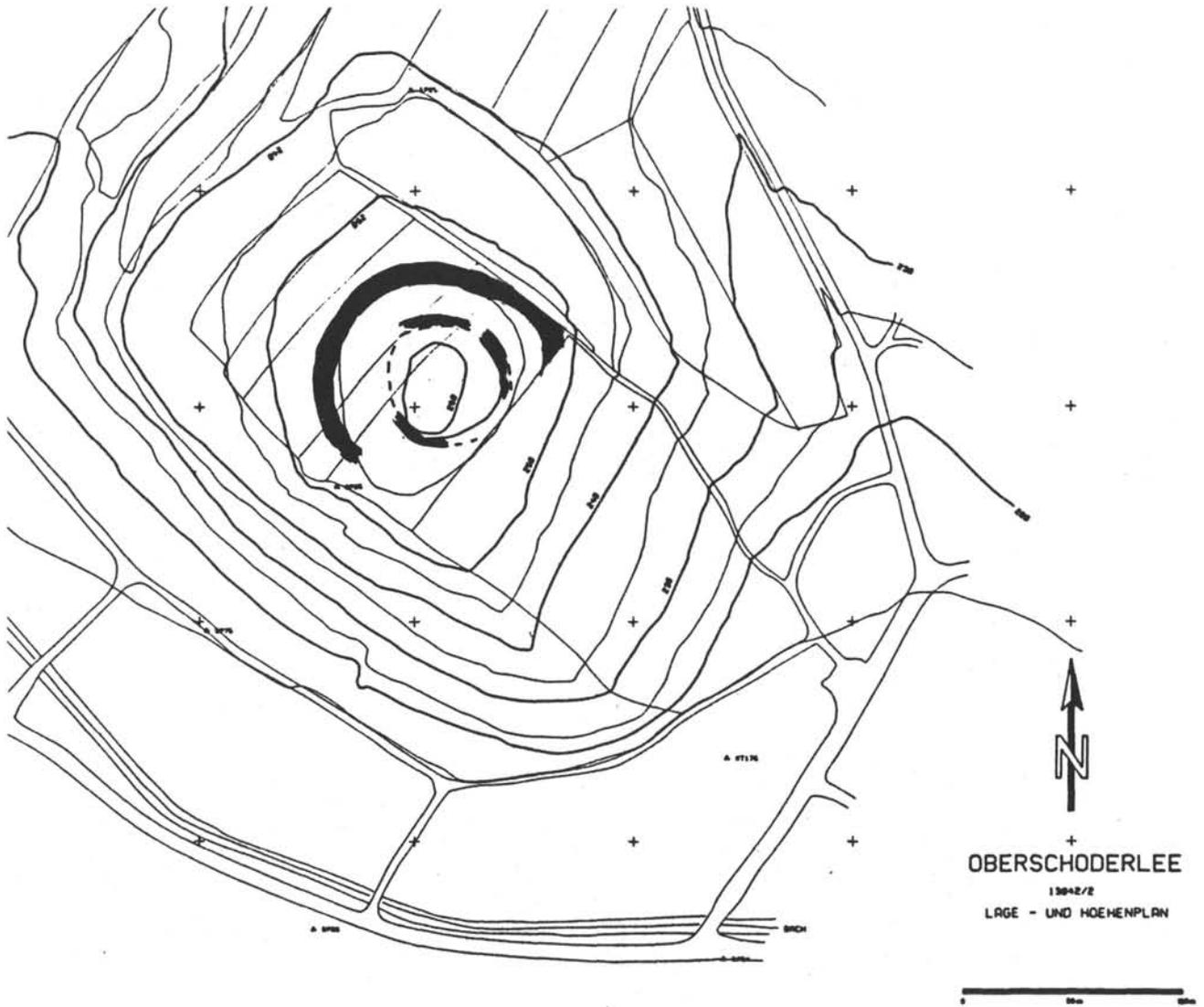


Abb. 4. Oberschoderlee—„Hausberg“ (nach Nikitsch 1985, 338 mit Abänderungen).

